

ÉS SOSTENIBLE EL NOSTRE^(→) SISTEMA DE PENSIONS? (→) EU

Joaquim Vergés

Universitat Autònoma de Barcelona

Es tracta d'una pregunta que des de fa temps apareix de forma reiterada a la premsa, tant espanyola com internacional. Certament la proporció de jubilats –i, en general, de gent gran- va augmentant contínuament. Com a conseqüència les despeses del sistema públic de pensions, ‘tipus europeu’, van creixent, mentre que els ingressos per cotitzacions no augmenten al mateix ritme. Això portarà a que en un cert temps els ingressos anuals no seran suficients per a cobrir les pensions a pagar.

Segons alguns càlculs, això està a punt de passar en tal o qual país, i en el sistema espanyol en concret. O bé és qüestió de poc temps: 5 anys, posem.

La pregunta del títol suggereix doncs una resposta negativa, basada en l'argument d'entrades i sortides anterior. I quan es formula és per a proposar una solució; i aquesta solució normalment és que cal passar a un sistema de pensions privat, basat, com es postulava al segle XIX, en l'estalvi i la capitalització d'aquest. O bé el que es proposa és complementar el sistema públic de pensions (que passaria a garantir una pensió mitja inferior) amb un de privat.

Tornem al començament. La pregunta de si el sistema públic actual es sostenible està de fet mal formulada. Les pensions són els ingressos amb els quals els pensionistes han de viure. Si la proporció de pensionistes va augmentant, el sistema de les pensions *haurà de ser viable*. A menys que no s'estigui per aplicar algun tipus d'eutanàsia a partir d'una determinada edat. Si les pensions actuals no són exagerades –i, en general, no ho són- per a permetre als pensionistes mantenir una vida acceptable, l'augment proporcional de pensionistes significa que la nostra societat ha de dedicar una proporció quelcom més alta de la seva renda a cobrir aquesta necessitat. El major nombre de gent gran significa l'augment d'una necessitat, com a societat: cada generació ha de mantenir durant més anys als seus pares (i avis) quan ja no treballen. I una major necessitat vol dir dedicar una major part de la renda nacional a cobrir-la. El com fer això, si amb un sistema col·lectiu públic de pensions lligades a les cotitzacions laborals (seguretat social), complementada o no amb impostos, o amb un sistema de cobertura individual privada, o amb una barreja dels dos, és quelcom debatible, a decidir.

Encara que l'anàlisi de la qüestió posa de manifest avantatges objectives per a l'opció per el sistema col·lectiu, públic, de pensions, com els actuals als països amb un cert estat del benestar, de solidaritat intergeneracional (tècnicament: sistema de repartiment, per oposició al sistema de capitalització). L'argument principal respecte als avantatges objectius és que és l'únic sistema que pot garantir una pensió suficient en el futur per a la majoria de la població. La cobertura individual privada sols ho pot garantir en el cas de persones amb nivell d'ingressos elevats que poden estalviar una fracció important de la seva renda. Per a una gran part dels treballadors és, senzillament, una alternativa impossible (això ho precisaré més endavant).

Si un sistema de seguretat social –com ara l'espanyol- permet garantir una determinada pensió mitja és perquè no és solament un mecanisme d'assegurança (repartiment del risc –salut, viure més o menys anys) sinó també de finançament via

cotitzacions laborals i impostos. La qual cosa no és sinó la forma en que una generació està mantenint als seus 'grans'. Al nivell personal no és una relació directa de fills a pares, avis, tietes –com si ho ha estat històricament-, sinó una relació indirecta. Els fills no donen els diners als seus pares ja jubilats. El mecanisme del sistema de pensions públic ho fa indirectament. I pel qui rep la pensió la percepció és de que continua tenint autonomia econòmica; que continua tenint uns ingressos 'seus', que no depenen de la bona o mala fortuna dels seus fills ni de la naturalesa de les relacions que hi mantinguin. El sentiment que genera aquesta autonomia, aquesta no-dependència, és com un salt qualitatiu envers la situació històrica o tradicional. I el sistema no sols respon a la equitat intergeneracional sinó que reparteix el cost de forma més o menys homogènia i amb el grau de justícia distributiva que caracteritzi al sistema impositiu del país.

Perquè un sistema de pensions privat és inviable per a la gran majoria dels treballadors?

Considerem la següent biografia tipus: Una persona que treballa durant 35 anys amb capacitat d'estalviar, i que romandrà com a pensionista durant 21 anys després. Per a poder tenir una pensió que el permeti mantenir el seu nivell de despesa (el de la seva etapa activa) seria necessari que estalviés -per a posar en el seu fons de pensions privat- al voltant de la quarta part del seu salari cada any, durant els 35 anys. Concretament aquest exemple està calculat suposant que el rendiment net del seu fons de pensions al llarg dels 35 anys fos de dos punts de percentatge per sobre del que serà la inflació durant el seus anys com a pensionista (6%, i 4%, respectivament). En tan que és fàcil comprovar que una capacitat d'estalvi de prop del 25% no és possible per a un nivell de salaris com el de la major part dels treballadors, és que podem dir que l'alternativa de un sistema de pensions privat no és viable. Entenent per viable el que la pensió a que donarà lloc permeti mantenir el nivell de despesa/cost de vida de l'etapa laboralment activa.

Un fons de pensions estàndard, bancari, es de fet un mecanisme de invertir en borsa. I en aquests sentit el rendiment mig del 6 % de l'exemple és probablement exagerat¹; sobre tot vist després de la crisi iniciada al 2008-09, amb la consegüent caiguda en els rendiments de les inversions a borsa. En definitiva, que recomanar a les persones en general que pensin en solucionar el problema de les pensions de forma individual, invertint el que puguin en fons de pensions privats (que es basen en les cotitzacions borsàries) és com a enganyar a la majoria d'elles. Primer perquè no tenen ni de lluny la capacitat d'estalvi per a que la solució individual fos viable; i segon, perquè en basar-se –els fons de pensions de les entitats bancàries- en les cotitzacions borsàries, una caiguda generalitzada d'aquestes pot fer que els titulars no sols no vegin créixer els seus estalvis sinó que perdin una part d'aquests –com desgraciadament han experimentat a Estats Units centenars de milers de pensionistes com a conseqüència de la crisi financera iniciada al 2008.

Una darrera qüestió: Un sistema públic que fos de capitalització –en lloc de de repartiment, de solidaritat intergeneracional- no deixaria de ser com un fons de pensions estàndard, bancari. (No tenim perquè pensar que els gestors públics trauran un rendiment de capitalització borsària superior al que aconseguix qualsevol banc o caixa.). En conseqüència li seria igualment d'aplicació el dit sobre la no viabilitat –i els riscos borsaris- per a la major part de treballadors ².

¹ El rendiment mig anual d'un fons d'inversió mixt d'una entitat financera espanyola de primera línia ha estat del 4,8% pel període 1991-2004, i del 2,7% pel període 2005-2008.

Joaquim Vergés i Jaime
Juliol, 2013

Per als/les afeccionats/des als números: → →

² Una lectura recomanada: El treball col·lectiu “En defensa del Sistema Público de Pensiones”,
<http://documentopensiones.org> .

Per als/les afeccionats/des als números:

Per si es vol considerar paràmetres biogràfics-econòmics diferents als de l'exemple anterior, la fórmula de càlcul ha estat la següent *:

$$p = e \cdot \frac{\sum^{VL} (1 + a/100)^{VL}}{VP \cdot (1 + i/100)^{VL}}, \text{ essent } a = i + c + i \cdot c/100$$

Tenint en compte que els símbols signifiquen el següent:

p = Percentatge de pensió, sobre el salari en el moment de jubilar-se. Aquest import s'anirà actualitzant cada any, d'acord amb la inflació

e = Percentatge del salari que s'estalvia al llarg de la vida laboral

VL = Vida laboral activa-estalviadora, en anys (35 en l'exemple)

VP = Vida com a pensionista, en anys (21 en l'exemple)

Σ = Suma dels imports resultants per a l'expressió que li segueix, per a l'any 1, l'any 2, l'any 3, ... fins a l'any VL (= 35 en l'exemple). Es però directament determinable amb taules financeres; es tracta del 'Valor Final de pagaments anuals constants', capitalitzats al tipus d'interès 'a' durant VL anys.

c = Rendiment mig anual assolit pels estalvis (el fons de pensions privat); (c=6% en l'exemple)

i = Inflació mitja anual, tant durant la fase laboral activa com durant la fase de pensionista. (És amb aquest percentatge que el Salari va creixent cada any, y també amb el que es va actualitzant després la Pensió inicial, per tal de que mantingui el seu poder adquisitiu); (i=4% en l'exemple).

Així –i sense modificar el perfil biogràfic pel que fa a anys: 35, 21- si la persona en qüestió pot estalviar, per exemple, el 15 % del seu salari (e=15), llavors els fons de pensions que constituirà li permetrà tenir una pensió igual sols al 52% del seu salari. El que significa menys del seu nivell de despesa/ cost de vida. Perquè, si podia estalviar el 15% vol dir que necessitava el 85% del seu salari per a viure. Ara bé, si el seu salari fos superior, de tal manera que li permetés estalviar, durant els 35 anys, al voltant del 23% (concretament, e=22,5), llavors el fons de pensions que constituiria li permetria una pensió igual al 77,5 % del seu salari, la qual cosa si que el permetria mantenir la seva capacitat de despesa. (aquests darrers % es corresponen amb l'exemple que s'ha fet servir abans).

(*) Annex, per a ls/es col·legues de professió:

La fórmula s'ha determinat seguint les convencions habituals: Condició d'igualtat entre el fons de pensions acumulat, i el valor actual –al moment de la jubilació- dels pagaments de la pensió, suposant que aquesta és actualitzada anualment segons el percentatge d'inflació. (Això darrer, per a fer el resultat comparable amb el de un sistema públic de pensions de repartiment –tipus 'europeu'):

$$\sum^{VL} S(1 + i/100)^{VL} \cdot \frac{e}{100} \cdot (1 + c/100)^{VL} = \sum^{VP} [S(1 + i/100)^{VL}] \cdot \frac{P}{100} \cdot (1 + i/100)^{VP} \cdot \frac{1}{(1 + i/100)^{VL}}$$

, →

S = Salari inicial, que se suposa es va incrementant al mateix ritme que la inflació.

Salari en el moment de la jubilació: $S(1 + i/100)^{VL}$

P = Import de la pensió inicial: $(p/100) \cdot S(1 + i/100)^{VL}$

$$\Rightarrow \frac{e}{100} \sum^{VL} (1 + i/100)^{VL} \cdot (1 + c/100)^{VL} = VP \cdot \frac{P}{100} \cdot (1 + i/100)^{VL};$$

$$\Rightarrow p = e \cdot \frac{\sum^{VL} (1 + i/100)^{VL} \cdot (1 + c/100)^{VL}}{VP \cdot (1 + i/100)^{VL}} \equiv e \cdot \frac{\sum^{VL} (1 + \frac{i + c + i \cdot c/100}{100})^{VL}}{VP \cdot (1 + i/100)^{VL}}$$

Agrairé qualsevol comentari: Joaquim.Verges@uab.cat